

Barbara Hadryjańska¹
Katedra Ekonomii
Uniwersytet Przyrodniczy
Poznań

Działalność prośrodowiskowa przedsiębiorstw mleczarskich po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Environmental activities of dairy companies after Poland's accession to the European Union

Synopsis. Polityka ekologiczna Unii Europejskiej, oparta w znacznej mierze o zasady zrównoważonego rozwoju, określa główne kierunki działań przedsiębiorstw produkcyjnych, w tym przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego. Przedsiębiorstwa mleczarskie w toku produkcji obciążają środowisko naturalne pod względem zanieczyszczenia zarówno atmosfery, jak i wód i gleby. Przedsiębiorstwa rodzime chcąc sprostać wymaganiom stawianym przez dyrektywy unijne muszą podejmować działania zmierzające do ekologizacji procesu produkcji, czyli do wprowadzania szeroko pojmowanych działań prośrodowiskowych w obrębie swojej jednostki. Przedsiębiorstwa mleczarskie po wstąpieniu Polski do UE takie działania zaczęły wdrażać.

Słowa kluczowe: działania prośrodowiskowe, przedsiębiorstwa mleczarskie, polityka ekologiczna.

Abstract. The ecological policy of European Union is in considerable grade based on the concept of sustainable development. It defines the main directions of industrial activities in this field, inclusive of enterprises in the agri-food sector. The dairy companies because of their production are polluting the natural environment with respect to the atmosphere, water and ground. The domestic companies have to make an effort leading to the ecologisation of production process, i.e. to initiate proenvironmental activities in their broad sense. This behaviour is connected with the necessity of adaptation to the requirements of the EU directives. The dairy companies began to implement these activities after Polish accession to the EU.

Key words: environmental activities, dairy companies, ecological politics.

Wstęp

Wspólnotowa polityka ekologiczna wymusza na państwach członkowskich określone zachowania, których przejawy są widoczne również na poziomie mikroekonomicznym. Przedsiębiorstwa przetwórcze, przyczyniając się do kumulowania zanieczyszczeń wszystkich komponentów środowiska, powinny wytyczać politykę prośrodowiskową w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Ważną rolę w polskim przemyśle spożywczym odgrywają przedsiębiorstwa mleczarskie, których udział w produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego wynosi 16%, a w zatrudnieniu 14%. Ponadto Polska jest liczącym się w świecie producentem mleka i jego przetworów. Jej udział w światowej produkcji mleka krowiego wynosi 2,3%, a w UE-25 około 8,5% [Pietrzak i Szajner 2006]. Znacząca rola, jaką odgrywają przedsiębiorstwa mleczarskie w polskiej gospodarce,

---

¹ Dr, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, e-mail: hadryjanska@up.poznan.pl

pociąga za sobą dodatkowy efekt, jakim jest wpływ tego sektora na stan środowiska naturalnego.

W opracowaniu zostaną przedstawione wybrane aspekty badań nad ekologizacją przedsiębiorstw mleczarskich funkcjonujących na terenie Wielkopolski, a także zmiany działań prośrodowiskowych w tych jednostkach, które miały miejsce po wstąpieniu Polski do Wspólnoty.

Polityka ekologiczna Unii Europejskiej

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę, w swoim pierwotnym brzmieniu nie zawierał żadnych odniesień do ochrony środowiska. Z czasem, w miarę pogarszania się stanu środowiska naturalnego, co było spowodowane między innymi gospodarczą działalnością człowieka, regulacja prawna w celu zapewnienia ochrony środowiska zaczęła się zwiększać.

Ważną datą dla szeroko rozumianej ochrony środowiska był rok 1987, w którym z inicjatywy Światowej Komisji do Spraw Ochrony Środowiska powstał raport „Our Common Future”, znany także pod nazwą Raportu Brundtland. Została w nim sformułowana koncepcja zrównoważonego rozwoju, czyli takiego procesu zmian, w którym eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania, kierunki postępu technicznego i zmiany instytucjonalne pozostają w harmonii i zachowują bieżąco i na przyszłość możliwość zaspokojenia ludzkich potrzeb i aspiracji. Według raportu decydujące znaczenie dla promowania zrównoważonego rozwoju mają następujące cele polityki środowiskowej i gospodarczej [Wąsikiewicz-Rusnak 2003]:

- ożywienie wzrostu gospodarczego,
- zmiana jakości wzrostu,
- zaspokojenie podstawowych potrzeb ludności,
- uzyskanie możliwej do wyżywienia liczby ludności,
- ochrona i poprawa stanu zasobów naturalnych,
- zmiana profilu technologii oraz metod zarządzania rynkiem,
- kojarzenie praw środowiska i ekonomii w procesie decyzyjnym.

W 1992 r. odbyła się z inicjatywy ONZ w Rio de Janeiro II Konferencja, tzw. Szczyt Ziemi, w 20 lat po I Konferencji w Sztokholmie. Na konferencji hasłem przewodnim było „Środowisko i Rozwój”, w ramach którego przyjęto 5 dokumentów odzwierciedlających fundamentalne zasady w polityce społeczno-gospodarczej uwzględniającej ochronę środowiska naturalnego [Nowak 2001]:

- tzw. Kartę Ziemi,
- Agendę 21, czyli globalny plan działań w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju z podziałem ról i odpowiedzialności dla wszystkich uczestników,
- Konwencję w sprawie zmian klimatu,
- Konwencję o zachowaniu różnorodności biologicznej,
- Deklarację dotyczącą kierunku rozwoju, ochrony i użytkowania lasów.

Nadrzędne cele polityki ekologicznej Unii Europejskiej wywodzą się z ogólnej deklaracji Konferencji w Rio de Janeiro, która formułuje 27 zasad i warunków, którymi powinny kierować się państwa chcące realizować ideę ekorozwoju. Wobec powyższego, celem podstawowym polityki ekologicznej Unii Europejskiej jest zapewnienie w

długookresowej perspektywie takiego wzrostu gospodarczego i trwałej poprawy jakości życia, która nie doprowadzi do pogorszenia stanu środowiska naturalnego i umożliwi korzystanie z jego zasobów i walorów przyszłym pokoleniom.

Jednolity Akt Europejski formułuje następujące cele Wspólnot w zakresie ochrony środowiska: zachowanie, ochrona i poprawa jakości środowiska, działanie w celu ochrony zdrowia ludzkiego oraz zapewnienie rozsądnego i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych. Dokument ten określa także zasady polityki ekologicznej Unii Europejskiej, do których należy m.in. zasada zapobiegania powstawaniu zanieczyszczeń „u źródła”, zasada „zanieczyszczający płaci”, a także zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju [Fiedor, Poskrobko 2000].

Od 2001 roku na obszarze Unii Europejskiej obowiązuje tzw. Szósty Program pod nazwą: „Sixth Environmental Action Programme. Environment 2010: Our future, our choice”. Priorytetowymi dziedzinami tego programu są: zmiany klimatyczne, bioróżnorodność, środowisko i zdrowie oraz zrównoważone zarządzanie zasobami i odpadami [Lisicka 2003].

Koncepcja zrównoważonego rozwoju stanowi również jedną z zasad ustrojowych państwa polskiego oraz podstawę polityki ekologicznej kraju. Tzw. I Polityka Ekologiczna Państwa została opracowana, a następnie przyjęta przez sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą z 10 maja 1991 roku. W 2000 roku została opracowana II Polityka Ekologiczna Państwa, która w 2001 r. została zaakceptowana przez polski parlament. Dokument ten ustala cele ekologiczne, które powinny być zrealizowane do 2010 i 2025 r. Polityka ta, oprócz podstawowej zasady zrównoważonego rozwoju, kieruje się także innymi zasadami, jak np.: zasadą zintegrowanego podejścia do ochrony środowiska, zasadą likwidacji zanieczyszczeń u źródła oraz zasadą stosowania najlepszej dostępnej technologii.

Uaktualnioną wersją II Polityki Ekologicznej Państwa jest obowiązująca do niedawna Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006, z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010. Obecnie obowiązuje również Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002-2010 [Wąsikiewicz-Rusnak 2003].

Materiał i metoda

Prezentowane badania to część szerszego tematu badawczego, którego główną tezę stanowi twierdzenie o wpływie działań prośrodowiskowych wdrażanych w przedsiębiorstwach mleczarskich na ich konkurencyjność.

Przedmiotem badań przeprowadzonych w 2008 roku było zaprezentowanie, jak przedsiębiorstwa mleczarskie oceniają swoją działalność ekologiczną na rynku krajowym. Podmiotem badań były przedsiębiorstwa mleczarskie zlokalizowane na terenie Wielkopolski, które zatrudniają powyżej 9 osób (przedsiębiorstwa małe, średnie i duże). Z danych uzyskanych w ostatnim kwartale 2007 z Głównego Urzędu Statystycznego wynikało, że przedsiębiorstw małych było 21, średnich 27, a dużych 9, czyli w sumie wszystkich przedsiębiorstw 57. W wyniku podjętych czynności przygotowawczych do badań udało się ustalić, że w rzeczywistości przedsiębiorstw mleczarskich w województwie wielkopolskim funkcjonuje 39, a 18 jednostek z listy danych statystycznych już nie istnieje, bądź nie prowadzi działalności produkcyjnej związanej z sektorem mleczarskim.

Materiał pierwotny do badań stanowiły informacje uzyskane podczas wywiadu bezpośredniego, opartego na kwestionariuszu badawczym, przeprowadzonego z członkami

zarządu oraz kierownictwem średniego szczebla, np. z kierownikami marketingu lub działu handlowego, kierownikami działu technicznego lub działu ds. ochrony środowiska, a także z pełnomocnikami ds. jakości. Kwestionariusz badawczy został podzielony na 4 części, przy czym część, która odgrywa kluczową rolę dla niniejszego opracowania była związana z działaniami prośrodowiskowymi badanych jednostek. Ankietowani odpowiadali na pytania związane z ochroną atmosfery, gospodarką wodną oraz gospodarką odpadami. Ostatnia część wywiadu dotyczyła charakterystyki badanych przedsiębiorstw pod kątem poziomu zatrudnienia, formy organizacyjnej, rodzaju prowadzonego przetwórstwa, najważniejszego rynku zbytu, rocznej wielkości sprzedaży oraz zmiany wyniku finansowego i rentowności ze sprzedaży netto w ciągu ostatnich 5 lat.

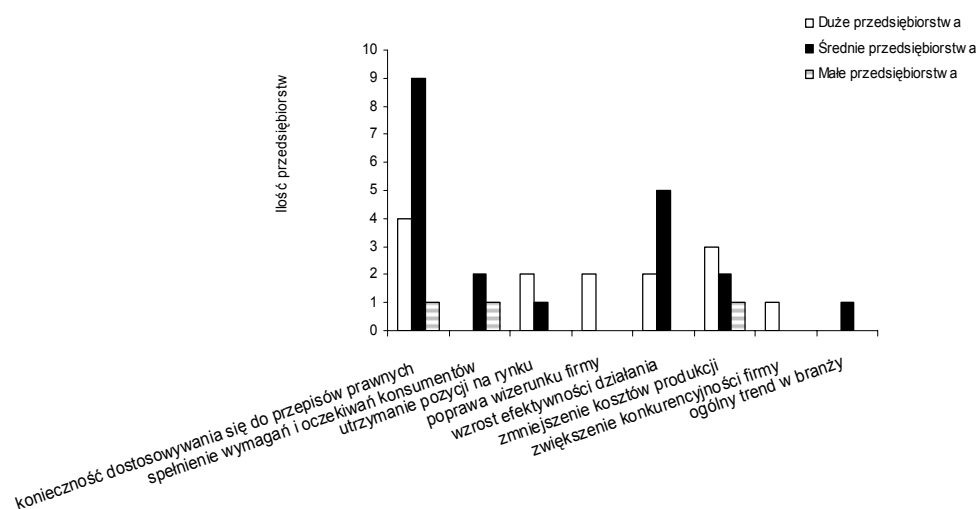
Populację badaną stanowiło 39 przedsiębiorstw, z czego wśród 32 jednostek przeprowadzono wywiad bezpośredni, a pozostałe przedsiębiorstwa odmówiły odpowiedzi zakrywając się najczęściej tajemnicą handlową i koniecznością ochrony przedsiębiorstwa przed konkurencją. W związku z tym badane przedsiębiorstwa stanowiły 82% tej populacji, co należy uznać za reprezentatywną jej próbę. W grupie badanych jednostek było 8 przedsiębiorstw dużych, 18 średnich i 6 małych.

Prawie 75% badanych przedsiębiorstw to jednostki, które powstały do 1989 roku, a niecałe 10% to przedsiębiorstwa, które funkcjonują na rynku od 1996 roku. 61,3% z analizowanych przedsiębiorstw to spółdzielnie, a 25,8% to spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Tylko nieliczne przedsiębiorstwa mleczarskie z badanego terenu to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz spółki cywilne. Ponad połowa ankietowanych jednostek to przedsiębiorstwa średnie, 19,3% to jednostki małe, a 22,6% badanych stanowią przedsiębiorstwa duże. Przedsiębiorstwa, które analizowano, produkują mleko oraz napoje mleczne (74,2%), sery białe (67,7%), masło (54,8%), mleko w proszku (22,6%), sery twarde oraz sery topione (po 19,3%), a także sery miękkie i lody (po 9,7%). Dla 80% badanych przedsiębiorstw głównym rynkiem zbytu pod względem wielkości sprzedaży jest rynek krajowy, natomiast rynek międzynarodowy jest głównym rynkiem zbytu jedynie dla 19% analizowanych jednostek. U większości ankietowanych brak jest zaangażowania kapitału zagranicznego (niecałe 11%). Prawie połowa badanych jednostek wykazała, że w ciągu ostatnich 5 lat nieznacznie zwiększył się wynik finansowy, a wzrost dosyć znaczący odnotowano u 26% przedsiębiorstw. Tylko niecałe 10% badanych to jednostki, u których wynik finansowy w tym okresie zmniejszył się.

Wyniki badań

Dla właściwej oceny sytuacji przedsiębiorstw pod kątem stopnia ich ekologizacji, a także wykazania zmian, które zaszły w przedsiębiorstwach polskich po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, pytania zawarte w kwestionariuszu badawczym odnosiły się zarówno do roku 2008, jak i okresu sprzed 5 lat. Respondenci odpowiadali na pytania związane z czynnikami motywującymi do podejmowania działań prośrodowiskowych, a także priorytetami, czy też barierami takich działań. Przedsiębiorstwa mleczarskie określały zmiany parametrów środowiskowych oraz zmiany w ich polityce środowiskowej. Badane jednostki w przypadku większości pytań podawały swoją ocenę, czyli przypisywały konkretnym parametrom liczbę od 1 (największe znaczenie) do 5 (najmniejsze znaczenie). Poszczególne pytania kwestionariusza zostały opracowane z uwzględnieniem wielkości badanej jednostki (duże, średnie, małe).

Na rysunku 1 zostały zaprezentowane główne powody, którymi kierują się przedsiębiorstwa mleczarskie podejmując działania prośrodowiskowe. Przedsiębiorstwa duże i średnie za główny powód podjęcia takich działań podawały konieczność dostosowania się do wymogów prawnych. Wśród jednostek dużych ważnym powodem była również możliwość zmniejszenia kosztów produkcji, a dla jednostek średnich wzrost efektywności działania. Dla przedsiębiorstw małych w równym stopniu przy podjęciu decyzji o wdrażaniu działań proekologicznych ważny był przymus prawny, spełnienie wymagań konsumentów oraz możliwość zmniejszenia kosztów produkcji.

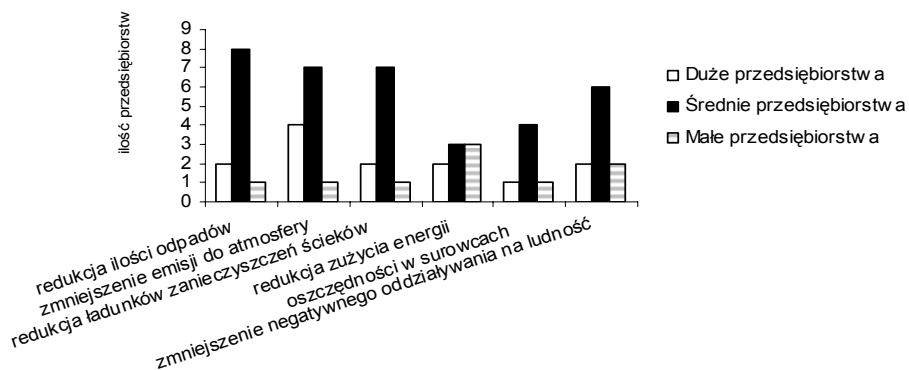
Rys. 1. Główne powody podejmowania działań proekologicznych

Fig. 1. The main reasons for undertaking the environmental activities

Źródło: badania własne.

Przedmiotem badań była również kwestia związana z określeniem priorytetów w działaniach prośrodowiskowych (rys. 2). Badane przedsiębiorstwa przyporządkowały określonemu działaniu ocenę od 1 do 5, gdzie 1 oznaczała najważniejsze działanie, a 5 najmniej istotne. Jedynie średnie przedsiębiorstwa wskazały w większości na redukcję ilości odpadów jako nadrzędnego celu w polityce ekologicznej. Dla dużych jednostek największe znaczenie miało zmniejszenie emisji do atmosfery, a małe przedsiębiorstwa skoncentrowały się na działaniach mających ograniczyć ilość energii potrzebnej do ich funkcjonowania. Około 50% przedsiębiorstw średnich wskazało także na redukcję zanieczyszczeń gazowych, redukcję zanieczyszczeń wód oraz zmniejszenie negatywnego oddziaływania na ludność jako podstawowego bodźca dla podjęcia działań prośrodowiskowych.

Wykres 2. Priorytetowe działania prośrodowiskowe

Rys 2. Priorytetowe działania prośrodowiskowe

Fig. 2. The priority environmental activities

Źródło: badania własne.

W tabeli 1 umieszczone zostały dane liczbowe dotyczące zmian parametrów środowiskowych, jakie odnotowano w 2008 roku w porównaniu z rokiem 2003. W 2008 roku, jak wynika z tabeli 1, bez względu na wielkość przedsiębiorstwa, wykazano zarówno spadek bezwzględnej wagi odpadów, jak i spadek wagi odpadów w przeliczeniu na produkt gotowy w porównaniu z okresem sprzed 5 lat. Wzrósł natomiast odsetek przedsiębiorstw wykazujących odzysk opakowań w stosunku do całkowitej ich ilości, przy czym najbardziej widoczny wzrost odnotowano w dużych jednostkach. Większość respondentów zadeklarowała zwiększenie ilości surowców odpadowych przeznaczanych do recyklingu oraz surowców odpadowych aktualnie wykorzystywanych w stosunku do przeznaczanych do recyklingu. Odnotowano znaczny spadek zużycia energii (w przypadku przedsiębiorstw dużych wszystkie jednostki), a także zmniejszyła się objętość emisji do atmosfery oraz objętość ścieków w przeliczeniu na jednostkę produktu. Redukcji uległa również ilość detergentów, środków chemicznych oraz amoniaku stosowanego w urządzeniach chłodniczych. Duża liczba jednostek małych nie potrafiła odnieść się do postawionych pytań, co można tłumaczyć głównie brakiem prowadzonej ewidencji w tym względzie, ewentualnie znacznym jej uproszczeniem.

W roku 2008 połowa przedsiębiorstw dużych wykazała (tab. 2), że posiada własną oczyszczalnię ścieków ze zrzutem ścieku oczyszczonego do kanalizacji, podczas gdy 5 lat wcześniej przedsiębiorstw tych było 37,5%. Wśród jednostek średnich również odnotowano wzrost obecności własnych oczyszczalni ścieków; w roku, w którym prowadzono badania było ich 38,9%. Przedsiębiorstwa średnie jako jedyne posiadają oczyszczalnię ścieków ze zrzutem do gruntu oraz do rzeki lub rowu, przy czym jednostki te stanowią nieco ponad 20% wśród przedsiębiorstw średnich. W przedsiębiorstwach małych jedynie 16,7% posiada oczyszczalnię ścieków i wskaźnik ten nie zmienił się po wstąpieniu Polski do UE. W ciągu 5 lat przedsiębiorstwa mleczarskie zintensyfikowały działania pod kątem instalacji filtrów redukujących emisje do atmosfery, a także zmniejszenia ujemnego

wpływu transportu na środowisko. Niewiele jednostek przeznacza osady ściekowe na nawozy, a wśród małych przedsiębiorstw w ogóle nie odnotowano takich działań.

Tab. 1. Zmiany parametrów środowiskowych pomiędzy rokiem 2003 a 2008, % przedsiębiorstw

Tab. 1. The changes of environmental parameters between 2003 and 2008, % of enterprises

Parametr środowiskowy	Duże przedsiębiorstwa			Średnie przedsiębiorstwa			Małe przedsiębiorstwa		
	wzrost	brak zmian	spadek	wzrost	brak zmian	spadek	wzrost	brak zmian	spadek
Waga odpadów, t/rok	12,5	0	87,5	16,7	0	77,8	16,7	0	50,0
Waga odpadów w przeliczeniu na produkt gotowy, t	12,5	0	75	0,0	0	100,0	16,7	0	50,0
Masa opakowań odzyskiwanych w stosunku do całkowitej ilości opakowań, %	87,5	0	0	55,6	5,6	16,7	50,0	0	16,7
Masa odrzutów w stosunku do produkcji dobrej jakości, %	0	0	75	5,6	0	94,4	0	0	50,0
Masa surowców odpadowych przeznaczonych do recyklingu, t	75	0	0	72,2	0	22,2	33,3	0	16,7
Masa surowców odpadowych aktualnie wykorzystywanych w stosunku do przeznaczanego do recyklingu, t	75	0	0	44,4	0	5,6	0	0	16,7
Roczna masa emisji do atmosfery w przeliczeniu na jednostkę danego produktu, t	0	0	75	5,6	11,1	77,8	0	0	50,0
Zużycie energii, MWh	0	0	100,0	11,1	5,6	83,3	0	0	50,0
Roczna objętość ścieków, m ³	12,5	0	87,5	5,6	5,6	83,3	0	0	50,0
Masa zużytych środków chemicznych i detergentów, t	12,5	0	75	16,7	5,6	33,3	0	0	50,0
Masa amoniaku zużytego do uzupełnienia jego ubytków w urządzeniach chłodniczych, kg	0	25	37,5	0,0	5,6	55,6	0	0	16,7

Źródło: badania własne.

Po wstąpieniu Polski do Wspólnoty w przedsiębiorstwach dużych i średnich zaobserwowano znaczącą redukcję hałasu oraz zaczęto w większym zakresie uzdatniać wodę do procesu produkcji. W jednostkach małych takich zmian nie zadeklarowano. We wszystkich przedsiębiorstwach, bez względu na ich wielkość, kładzie się większy nacisk na zwiększanie ekologicznej świadomości pracowników przez szkolenia, bądź też wzrost ich obowiązków i odpowiedzialności. Największą zmianę widać wśród jednostek najmniejszych, które w 2003 roku tylko w 16,7% wykazywały się takimi działaniami, a już po 5 latach przedsiębiorstw takich była połowa. Równie spektakularne zmiany są zauważalne w tych przedsiębiorstwach po kątem zmniejszania strat oraz przecieków podczas gospodarki surowcami, m.in. dzięki regularnym oględzinom powierzchni magazynowych, czy dbanie o nieblokowanie przejść. Pozostałe badane jednostki również stosują tego rodzaju działania, ale były one w znacznym stopniu obecne już w okresie poprzednim. Jednostki duże znacznie poprawiły parametry zużycia surowców używanych do procesu produkcji, podobnie jak pozostałe przedsiębiorstwa. Dostrzegają one w tym

szansę na poprawę pozycji konkurencyjnej przez zmniejszenie kosztocłonności procesu produkcji.

Tab. 2 Działania prośrodowiskowe podejmowane w mleczarniach w 2008 oraz 2003 roku, % przedsiębiorstw

Tab. 2 Environmental activities undertaken in dairy companies in 2008 and 2003, % of enterprises

Działanie	Przedsiębiorstwa						
	duże		średnie		małe		
	obecnie	5 lat wcześniej	obecnie	5 lat wcześniej	obecnie	5 lat wcześniej	
1. własna oczyszczalnia ścieków	zrzut do kanalizacji	50,0	37,5	38,9	22,2	16,7	16,7
	zrzut do gruntu	-	-	5,5	5,5	-	-
	zrzut do rzeki lub rowu	-	-	16,7	16,7	-	-
2. filtry redukujące emisje do atmosfery	62,5	50	44,4	11,1	33,3	16,7	
3. zapobieganie spływaniu skażonej wody do kanałów ściekowych	62,5	50	27,8	5,5	-	-	
4. ograniczanie ujemnego wpływu transportu na środowisko	87,5	50	66,7	22,2	16,7	33,3	
5. przeznaczanie osadów ściekowych na nawozy	po uprzedniej instalacji urządzeń odwadniających	25	25	16,7	11,1	-	-
	po uprzednim kompostowaniu	-	-	5,5	5,5	-	-
6. redukcja hałasu	50	37,5	38,9	11,1	33,3	33,3	
7. uzdatnianie wody do procesu produkcji	75	50	50	38,9	50,0	50,0	
8. zwiększenie ekologicznej świadomości pracowników	szkolenia	62,5	50	83,3	61,1	50	16,7
	zwiększenie obowiązków i odpowiedzialności	50	25	88,9	61,1	50	16,7
	wzrost wpływu na decyzje podejmowane w obrębie działu pracy	50	50	61,1	44,4	50	16,7
9. poszerzenie zakresu automatyzacji produkcji	62,5	62,5	88,9	38,9	50	-	
10. zmniejszenie strat oraz przecieków podczas gospodarki surowcami	regularne oględziny powierzchni magazynowych	75	62,5	88,9	61,1	50	16,7
	zapewnienie szkoleń dla pracowników	75	50	83,3	55,5	33,3	-
	magazynowanie zbiorników na powierzchni utwardzonej	100	87,5	77,8	55,5	33,3	-
	wyposażenie w obmurówki zabezpieczające	62,5	50	66,7	44,4	33,3	-
	dbanie o nieblokowanie przejść	62,5	50	61,1	38,9	33,3	-
11. sterowanie stanem powietrza wewnątrz pomieszczeń produkcyjnych	100	50	83,3	33,3	33,3	-	
12. mniejsze zużycie surowców w procesie produkcji	62,5	37,5	66,7	44,4	33,3	-	

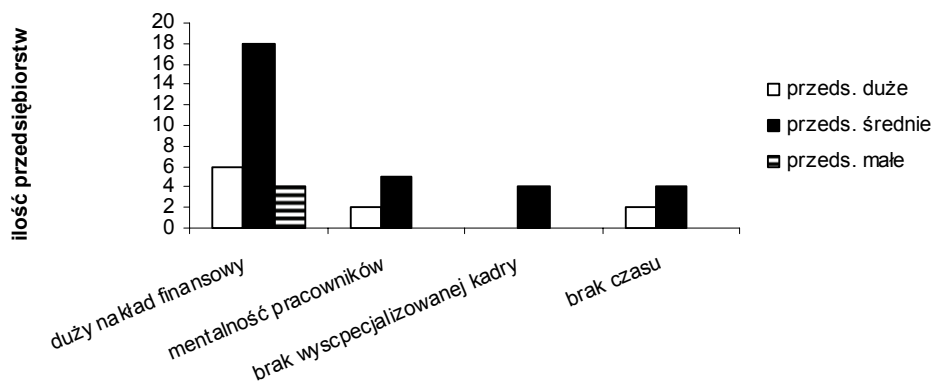
Źródło: badania własne.

Wyraźne zmiany zaszły w jednostkach małych pod względem poszerzenia automatyzacji w zakładzie. W 2003 roku żadne z badanych małych przedsiębiorstw nie wykazywało takich działań, a już w 2008 roku połowa z nich miała je wdrożone. Wśród przedsiębiorstw dużych zmiany takie nie miały miejsca.

Podczas pracy badawczej podjęto starania w kierunku ustalenia głównych barier, jakie ograniczają i zniechęcają producentów w sektorze mleczarskim do podejmowania aktywności w zakresie ochrony środowiska naturalnego.

Najistotniejszym ograniczeniem dla sektora mleczarskiego w działalności prośrodowiskowej są duże nakłady finansowe, które trzeba ponieść w związku z wdrażaniem takich inwestycji. Przedsiębiorstwa małe wskazywały wyłącznie na tę jedną barierę wpływającą negatywnie na podejmowane przez nich decyzje w sprawach polityki środowiskowej. Dla przedsiębiorstw dużych również ważną sprawą, z którą nie do końca sobie poradziły, jest mentalność pracowników oraz trudności ze znalezieniem odpowiednich zasobów czasowych potrzebnych w takich działaniach. Przedsiębiorstwa średnie odnotowały dodatkową barierę, która jest związana z brakiem wyspecjalizowanej kadry kierującej strategią ekologiczną przedsiębiorstwa.

Rys. 3. Główne bariery wprowadzania działań prośrodowiskowych

Fig. 3. The main barriers for implementing environmental activities

Źródło: badania własne

Podsumowanie

Nowoczesne, w pełni konkurencyjne przedsiębiorstwo musi w sposób nieprzerwany wzmacniać swoją pozycję konkurencyjną. Do podstawowych czynników konkurencyjności, takich jak cena, jakość, czy obsługa klienta, w dobie wszechobecnego postulatu ekorozwoju zalicza się również działania proekologiczne. Są one z jednej strony wymuszane przez obowiązujące przepisy prawne, ale także przez rosnącą świadomość ekologiczną konsumentów. Strategia ekologicznego rozwoju przedsiębiorstwa wynika

coraz częściej z uwarunkowań ekonomicznych, które przy sprzyjających instrumentach ochrony środowiska, mogą dawać konkretne korzyści finansowe z podjętych działań prośrodowiskowych. Przedsiębiorstwo, które chce funkcjonować na rynku w perspektywie długookresowej i utrzymać na nim pozycję konkurencyjną, nie może lekceważyć wdrażania procesów ekologizacyjnych.

Przedsiębiorstwa mleczarskie są sektorem, w którym odnotować można wyraźne zmiany w polityce środowiskowej, a nadrzędnym czynnikiem motywującym do takich zmian jest konieczność dostosowania się do przepisów prawnych. Priorytetowe działania w zakresie tej polityki zależą od wielkości jednostki. W przedsiębiorstwach dużych jest nim ograniczenie emisji do atmosfery, w średnich jednostkach kładzie się nacisk na gospodarkę odpadami, a w małych przedsiębiorstwach istotne jest ograniczenie zużycia energii. U większości badanych przedsiębiorstw poprawie uległy parametry środowiskowe, takie jak waga odpadów w przeliczeniu na produkt gotowy, ilość opakowań odzyskiwanych w stosunku do całkowitej ilości opakowań, wielkość emisji do atmosfery, czy też ilość ścieków powstających w procesie produkcji. W jednostkach małych zaszły największe pozytywne zmiany pod względem działań prośrodowiskowych, a przedsiębiorstwa duże odznaczają się największą intensyfikacją takich działań. Główną barierą działań prośrodowiskowych są duże nakłady finansowe niezbędne do ich wdrożenia. Przedsiębiorstwa mleczarskie widzą potrzebę wprowadzania zmian ekologizacyjnych w swoich jednostkach, a za silny katalizator takich zmian można uznać wstąpienie Polski do Unii Europejskiej.

Literatura

- Fiedor B., Poskrobko B. [2000]: Dostosowanie polskiego prawa i regulacji ekologicznych do rozwiązań Unii Europejskiej. Wydaw. Ekonomia i Środowisko, Białystok, ss.13.
- Lisicka H. [2003]: Ochrona środowiska jako problem globalny. [W:] Problemy globalne współczesnego świata. S.M. Grochalski (red.). Opole, ss.181-206.
- Nowak Z. [2001]: Podstawowe dylematy i wyzwania współczesnego świata. [W:] Zarządzanie środowiskiem cz. I. Z. Nowak (red.). Wydaw. Politechniki Śląskiej, Gliwice, ss. 75-98.
- Pietrzak M., Szajner P., [2006]: Raport o stanie i perspektywach rozwoju branży mleczarskiej. Wyd. SGGW, Warszawa, ss.5
- Wąsikiewicz-Rusnak U. [2003]: Ekorozwój w strategii gospodarowania. Wydaw. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.